

Сафончик Оксана Іванівна,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЩОДО ПИТАННЯ ВАКЦИНАЦІЇ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Виклик, який ставить Covid-19 перед загрозою для життя та фізичної недоторканності, безперечно, може викликати позитивні зобов'язання для держав-членів світового співтовариства, щодо права на життя та права на повагу до приватного життя відповідно.

11 березня Кабінет Міністрів України у постанові № 211 запровадив у нашій державі карантин [1]. Зокрема, йшлося про примусову термометрію та подальшу обробку конфіденційної інформації про особу без її згоди, заборону відвідувати заклади освіти її здобувачам, проводити масові заходи, окрім тих, що забезпечують роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

2 квітня до цієї постанови внесені зміни (постанова № 255), що обмежили права громадян – особисті, політичні, економічні, соціальні та культурні – ще більше [2].

Так, обмеження торкнулися права на повагу до приватного життя – зобов'язання носити документи, що посвідчують особу, її спеціальний статус, підтверджують громадянство.

Обмежуються права на свободу та особисту недоторканність – це примусове поміщення громадян в обсервацію; на свободу пересування – заборона для окремих груп населення перетинати кордон, для всіх – пересуватися групою у складі більш, ніж двоє осіб, відвідувати парки, сквери, зони відпочинку, лісопаркові та прибережні зони, спортивні та дитячі майданчики, особам до 14 років – перебувати у громадських місця без супроводу батьків. Йдеться також про скасування транспортного сполучення, зупинку роботи метрополітену.

Обмеження торкнулися свободи мирних зібрань та свободи віросповідання, адже проведення релігійних заходів заборонили; права на освіту, адже відвідувати навчальні заклади теж заборонили; і на доступ до медичної допомоги, тому що проводити планові операції та заходи з госпіталізації також тимчасово заборонили.

Держава зобов'язана здійснити ефективні заходи – зокрема правове регулювання та відповідну адміністративну практику – з метою захисту людини і суспільства від серйозних загроз, пов'язаних із поширенням на території України Covid-19. Через поширення хвороби під загрозою опинилося життя і здоров'я людей – фундаментальні конституційні цінності.

Карантин, згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», – це адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Шляхом зважування цінностей і прав людини слід визнати, що загрози для життя та здоров'я перевищують проблеми обмеження особистої свободи стосовно пересування, заборони на деякі види соціальних контактів. Зважаючи на сучасні наукові знання, відмова від накладення таких обмежень істотно збільшує ризики зараження вірусом, захворювань значної кількості людей, перевантаження медичних закладів під час лікування серйозних випадків і, у гіршому випадку, зростання смертності.

Тому можна говорити, що з огляду на потребу охорони громадського здоров'я, а також здоров'я зацікавлених осіб є виправданою вимога про обов'язкову вакцинацію населення проти особливо небезпечних хвороб. В даному питанні переважає принцип важливості суспільних інтересів над особистими, однак лише в тому разі, коли таке втручання має об'єктивні підстави. Проте примус у цьому питанні неможливий з огляду на правову природу вакцинації як медичного втручання. Натомість варто розглянути імунопрофілактику як умову доступу до певних видів роботи та форм освіти.

Вакцинація – це введення в організм препарату, що виробляє імунітет до захворювань, які мають епідемічний характер. Вакцина вважається найбільш ефективним засобом для остаточної перемоги над Covid-19 і повернення до нормального життя (яке було до карантинного періоду) [3].

Відмічаємо, що більшість європейських держав підтримують політику добровільної вакцинації, так в Італії вакцинація дітей є

обов'язковою умовою для відвідування закладів національної системи освіти. Батьки зобов'язані завчасно надавати довідку про щеплення або «медвідвід» (стаття 3 Декрету) [4]. Італійським батькам не дозволяється свідомо відмовлятися від вакцинації дітей.

Сьогодні в усьому світі створюються умови, аби заохотити громадян до щеплень від Covid-19. В деяких країнах вакцинація стає обов'язковою для реалізації своїх прав. Тут слід ураховувати, що відмова від вакцинації є правом громадянина. Але, як будь-яке право, в деяких ситуаціях це право може бути обмежено.

Слід відмітити, що раніше ЄСПЛ вже стикався з необхідністю зробити висновок про дотримання балансу між обов'язковою вакцинацією і правом на приватне життя. У квітні 2020 року ЄСПЛ визнав обов'язкову вакцинацію дітей в Чехії такою, що не порушує право на повагу до приватного життя. Справа стосувалася стандартної вакцинації дітей від хвороб, добре відомих медичній науці, шляхом введення апробованої і добре вивченої вакцини.

Таким чином, ми приходимо до розуміння, що відступ від права на добровільну вакцинацію, можливий тільки в разі, якщо щеплення є плановою вакцинацією від добре вивченої хвороби, ефективною і безпечною вакциною.

Другим критерієм, важливим для відступу від права на відмову від вакцинації, буде очевидність суспільного блага через обмеження прав, а саме те, що такі обмеження очевидним чином допоможуть вирішити, ту проблему, з якою зіткнувся держава і суспільство, тобто, в нашому випадку, зупинити пандемію, або значним чином знизити її наслідки.

Зараз дослідження вакцин тривають і перебувають на різних стадіях. Тож люди, що роблять собі щеплення, по суті, є добровольцями – експериментаторами, учасниками медичного експерименту, що роблять безумовно дуже важливу для суспільства справу – тестування вакцини від небезпечного захворювання. За підсумками цього тестування, будуть виявлені і прораховані ймовірності побічних ефектів вакцини, ризики при захворюваннях, протипоказання і ще багато різних факторів, які дозволять, в майбутньому ефективно боротися з вірусом шляхом застосування ефективної і безпечної вакцини.

Добровільно-примусова вакцинація лише підсилює настрої проти щеплень і дає величезне підґрунтя для конспірології. Крім цього, люди, які відмовилися від щеплення, можуть зіткнутися з обмеженнями.

У деяких країнах розглядають вакцинацію як найважливіший та незамінний захід, спрямований на ліквідацію інфекційних хвороб і попередження їх поширення. Щеплення проти найбільш соціально значущих інфекцій законодавчо визначені як обов'язкові.

У Франції профілактичні щеплення від певних хвороб є обов'язковими (дифтерія, правець і поліомієліт). За відмову від них встановлено покарання: штраф в розмірі 3750 євро або тюремне ув'язнення до 6 міс для осіб, які не пройшли обов'язкову вакцинацію, або осіб (включаючи батьків), які перешкоджали проходженню обов'язкової вакцинації особами, законними представниками яких вони є [3].

Практика встановлення Кабінетом Міністрів України та місцевими органами публічної влади за неоголошеного надзвичайного стану для запобігання поширенню Covid-19 обмежень низки громадянських і політичних прав людини є недостатньо узгодженою та послідовною, в окремих випадках гарантії громадянських і політичних прав людини, встановлені в умовах запобігання поширенню Covid-19 в Україні, мають системний характер.

Література:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>
2. Висновок Харківської правозахисної групи щодо доцільності та законності запровадження карантинних заходів відповідно до Постанови Кабінету міністрів України № 255 від 02.04.2020 року. URL: <http://khp.org/index.php?id=1586221405>.
3. Вакцинація від Covid-19: добровільно чи обов'язково? URL: <https://uplan.org.ua/analytics/vaktsynatsiia-vid-covid-19-dobrovolno-chy-obov-iazkovo/>
4. Ministero della salute della Repubblica italiana. URL: <http://www.salute.gov.it/portale/vaccinazioni/dettaglioContenutiVaccinazioni.jsp?lingua=italiano&id=4824&area=vaccinazioni&menu=vuoto>